ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳԱԶԵՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԹԱԲԱԹԵՐԹ

ԳԻՆԸ ՏԱՐԵԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆԵՐԻ ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ

Առաջին երեսում տողը (petite) 6 շահի
Վերջին ,, ,, ,, 3 շահի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ Է

Թաւրիզում ամիսը 1,50
Գաւառներում ,, 2 ղր.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՐԺԷ
8 ՇԱՀԻ

Հասցէն՝ Redaction „Archalousse" Tauris (Perse) | ادارهٔ روزنامهٔ «آرشالوس» تبریز

Խմբագրութեան հետ գործ ունեցողները դիմեն «Գաղթականական Բիւրո» Հայկ Իսախանեանին

Բ. ՏԱՐԻ — № 16 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 (10) ՅՈՒՆԻՍ 1919 Թ. — Բ. ՏԱՐԻ

ԱԶԴ

Ուղարկելով անպորբագրերը, խնդրում ենք մեր յարգելի բաժանորդներից իրենց բաժանորդագները յանձնել ցրիչին կամ ինձ։

„Արշալոյս"ի Ֆինանսական Յանձնախմբի կողմից
Աշոտ Մ. Բաղդասարեան.

ՀՅ. ԳԵՂԱԿՈՒԹԻՒՆԻ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԻ ՇՐՋԱՆԵՑԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

II

Անցեալ անգամ մենք ուրուագծեցինք մեր երկրի քաղաքական և տնտեսական կացութիւնը, որ տապնապակի և աղէտաբեր բաներով որակեցինք և թէ այդ պայմաններում գործող մեր իրականութեան միակ մեծ և ուրոյն կազմակերպուած կուսակցութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ինչպիսի քաղաքականութեան էր հետամուտ։ Եւ եթէ մի բոպէ ի նկատի առնելու լինենք սոցիալիստական կուսակցութեան—ընդհանրապէս—արժէքը, ապա պարզ պիտի լինի, թէ վերոյիշեալ քաղաքական ուրոյն պայմաններում ինչ դեր պիտի խաղար և ինչ դիրք պիտի բռնէր, դէպի հարեան ժողովուրդների դեմոկրատիան՝ մի սոցիալիստական կուսակցութիւն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տակտիկան և քաղաքականութիւնն ըստ ամենայնի համապատասխանում է սոցիալիստական կուսակցութեան կոչմանը։

Դաշնակցութեան գործելակերպն ու արժէքը մեր աչքում դեռ աղանցօրէն կը բարձրանայ, երբ գէթ մի բոպէ մենք կը վերյիշենք մեր հարեան ազգութիւնների կուսակցութիւնների դաւաճանական և ներազգային գործունէութիւնն ու բռնած դիրքը թէ ընդհանուր աղէտի ժամանակ և թէ հէնց այժմ։

Մենք խօսում ենք մասնաւորապէս վերջին երկու տարիների մասին և գալիս ենք մի անգամ ևս արձանագրելու, որ Դաշնակցութեան դերն անգնահատելի է. իւրաքանչիւր ոչ կրքոտ և սառն ու անաչառ դատող անհատ ներախտիրի խորը զգացում ունի իր սրտում։

Միշտ նախաձեռնողի ու գեկավարի դերում, կազմակերպչական արտակարգ հանդի և տաղանդի մարմնացում. միշտ սիրտի դող և գուրգուրող աշխատաւորութեան և նրա շահերի, միենոյն ժամանակ տեղ պաշտպան և մարտնչող. համերաշխութեան և հանդուրժակցութեան նախաձեռնող։ Ամեն տեղ աշխատաւորութեան հետ և աշխատաւորութեան համար։

Ըստ անգամ անհաղորդ իր միւս հատուածներին, Դաշնակցութիւնն ամենուրեք՝ վարել է անշեղ, հետեող և համառման քաղաքականութիւն։

Մեր կուսակցութեան Լուծեան յատկանիշները մի առ մի թուելուց յետոյ, չենք կարող չարձանագրել մի ուրիշ՝ աւելի յատկանշական փաստ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եղել է գերազանցէն գործի կուսակցութիւն։ Նրա համար տեսականը, կարելի է ասել, գոյութիւն չի ունեցել՝ առանց գործնականի։

Զ-րդ շրջանային ժողովը լսեց մեր շրջանի բոլոր մարմինների գործունէութեան տեղեկագրերը, գործի պատմութիւնը, գնահատեց ըստ արժանւոյն և ապա անցաւ իր առաջադրած խնդիրների պարզաբանութեան և բազմակողմանի քննութեան — միշտ աչքի առաջ ունենալով ընդհանուր աշխատաւորութեան կենսական շահերը—դուրս բերելով իր եզրակացութիւնները—կեանքի մէջ կիրառելու և իրականացնելու համար։ Յաջորդ անգամ մենք կանդրադառնանք Շրջ. ժողովի եզրակացութիւնների շուրջը և մի առ մի քննութեան կառնենք համառօտակի այն կէտերը, որոնք մեր կուսակցութեան ապագայ գործունէութեան ուղին են մատնանշում,

(Շարունակելի)

Berta

ՄԵԼ ՍՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

I

Մեր աշակերտութիւնը, մասնաւորապէս Թեմականի աշակերտութիւնն իրենից ինչ է ներկայացնում, եթէ ոչ մի սխալ ըմբռնողութեան ամբողջութիւն։

Գալով դպրոց մենք մտածում ենք, որ շատ աւելի-բան ենք անում, երբ պատրաստում ենք դասերը, երբ կարդանում ենք դասագրքում եղած ուսուցչին, գէթ մասամբ, բաւարարել պատրաստելով նրա դասը և յանդէն այդ հաշխատանքի աչքաթող ու անուշադիր թողնում այն բոլորը, որոնք հէնց միանալով դպրոցի տուածի հետ, մի ամբողջութիւն պիտի կազմեն։

Եթէ մի բոպէ ծայրահեղ զիջմամբ ընդունենք, որ լոկ դասերի պատրաստելը պայմանաւորում է աշակերտութեան. դարձեալ մխիթարական բան չենք գտնի։ Այն կենդանի հետաքրքրութիւնը, որ սովորելու պահանջ, ծարաւ ունեցող աշակերտին պիտի կապի դասերի հետ, այդ ևս բացակայում է մեզ մոտ։ Ուսուցիչը դասը պատմելիս, մանաւանդ երբ դասագիրք չկայ, աշխատում ենք ըստ կարելոյն շատ գրել նրա պատմածից (երբեմն նոյնիսկ պահանջում ենք թելադրել), որպէսզի յաջորդ անգամ պատրաստելիս շատ ժամանակ չգործադրենք և «ուղեղներս լոգնեցնենք»։ Իսկ ձգտում այդ տուած գիտութիւններին աւելացնել աւելի ծանօթութիւններ և շատ աւելի տեղեկութիւններ, քաւ լիցի, եթէ երբ և իցէ կմտածենք. «Զէ որ ինքն՝ ուսուցիչն այդքան է պատմել»... Քաւարանից անցանք, մեղքներս քաւեց... Զենք մոռանում ի հարկէ և անգիր անելը, շատ անգամ ամբողջ նախադասութիւնները, նոյնիսկ պարբերութիւնները բրթում ենք իրար յետևից, առանց ասածներիս հաշիւը գիտակցելու։ Իսկ այդ այսօր կայ, վաղը չկայ, էջ որ յիշողութիւնը շարունակաբար նորանոր տեղեկութիւններով է ծանրաբեռնւում և շատ սակաւ ու ուժեղ յիշողութիւններ կարողանում են միւս օրուան հասցնել. բայց այդ էլ շատով անցնում է, որովհետև գիտակցութիւնից անկախ է լինում։

Երբեմն և շատ յաճախ, դիմում ենք աւելի «խելացի» միջոցի. նամանաւանդ երբ դասը քիչ է լինում, այն է դասամիջոցին մի կամ մի քանի անգամ կարդում, եթէ մեզ է վիճակւում մի կերպ պատասխանում և շատ չանցած մոռանում. ինչու, եթէ հարցնէք, ձեզ կը պատասխանեն «որովհետև առարկան հետաքրքիր չէ, ուսուցիչը չի կարողանում դասը հետաքրքիր դարձնել» կամ «այս ինչ առարկան մեզ ինչ պէտք պիտի գայ կեանքում, անմիջական չի...» և հազար ու մի բաներ... Եւ այսպէս սովորելով, մեր «աշակերտական» պարտականութիւնը «կատարելով» գնում ենք և հանգիստ խղճով ժամանակը մեռցնում շատ անմիտ կերպով։

Այդ բոլորից յետոյ, այսօր 3-րդ, 4-րդ, 5-րդ դասարանում, վաղը 6-րդում և ապա... կաւարտենք և այն էլ միջնակարգ դպրոցը կիստացած տեղեկութիւններով, իսկ դրա հետ միասին այն խոշոր գիտակցութիւնը, որ միջնակարգ դպրոց ենք աւարտել, վկայագիր ստացել...

Բնական է, այսպիսի մտաւոր պաշարով կեանք գուրս գալով, մենք ոչնչի ընդունակ չենք կարող լինել, ոչնչով չենք զանազանւի մեր «ագէտ», «անկիրթ» միջավայրից և մի երկու օրից յետոյ թողած ամեն ինչ, նոյնիսկ աշխատելով մոռանալ ինչ որ չարաբաստիկ

լեզուութիւնը դժբախտութիւն է ունենցել պահելու և մի բերան աջ ու ձախ կը յայտարարենք. «դըպրոցը մեզ ոչինչ չի տալիս, ուսուցիչներն անպատրաստ են...» և այլն։ Ոչ, ընկերներ. սխալւում ենք. դպրոցն աշխատում է շատ բան տալ, մենք չենք ընդունում, մենք ենք խուսափում բան սովորելուց, եթէ ոչ, հակառակ պարագային, մենք կաշխատենք ամեն միջոցով, թէկուզ աշխատանքի maximum-ով (ամենաշատ) ձեռք բերել այն, ինչ որ դպրոցը չի տալիս մեզ (բացառութիւններ իհարկէ միշտ կան)։

Փորձում ենք երբեւիցէ դպրոցի դասերի պատրաստութիւնից դուրս մնացած՝ կատարեալ յարմարութիւններով ժամանակն օգտագործել ընթերցանութեամբ—որի բազմակողմանի արգիւնքներն անկարելի է ուրանալ—շատ սակաւ և երբեմն էլ երբէք. Եւ պիտի դուրս գանք կեանքի մէջ իբրև «կրթուած» անհատներ ծառայելու միջավայրին, ժողովրդին, առանց նրա ցաւերի ամենատարրական ծանօթութեան, առանց նրա պէտքերը գէթ մասամբ ճանաչելու, վերջապէս առանց, նոյնիսկ, այն գիտական ու փորձնական դարմաններին ծանօթ լինելու՝ որոնք անհրաժեշտ են յանուն ժողովրդի ասպարէզ եկողին. դա դեռ, ի հարկէ, եթէ կմտածենք ուրիշի համար մի բան անելու, իսկ եթէ միայն մեր անհատականութեամբ մտահոգւած լինենք—դարձեալ չենք արդարանալ, որովհետև կարգին ծանօթութիւն չունենալով մայրենի գրականութեան համեմատաբար այս կամ այն խոշոր գրողի, նրա գրւածքների, գրական ուղղութեան (շկոլա) և վերջապէս նրա դաւանանքների մասին, օգտւում ենք «մեր լռողութիւնից» սեպհականացնելով այսինչից կամ այնինչից մի քանի գովելի կամ պախարակելի նախադասութիւններ և հարկ եղած դէպքում չենք գլանում մեր «հեղինակաւոր կարծիքն» արտայայտելու այս կամ այն հարցի մասին։ Այս դեռ մեր մայրենի լեզւի մասին, իսկ օտար գրականութեան հետ ինչքան ծանօթ ենք, այդ էլ կտեսնենք յաջորդ անգամ.

(Շարունակելի)

Հ. Զաւէն

ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ մի ժամանակ այնքան ցայտուն և գեղեցիկ կերպով երևան չի եկել այն գիտակցութիւնը պատանեկութեան մէջ, ինչ որ ներկայումս.

Տարիներ շարունակ մեր պատանեկութիւնը, որ միանգամայն զուրկ է եղել ինքնաճանաչութիւնից ու միշտ անտարբեր դէպի իր շրջապատը, այսօր արդէն այդ նոյն պատանեկութիւնը գիտակցել է իր պարտականութիւնները, զգացել է իր վրայ դրւած յոյսերը և հանդէս է եկել իր համեստ գործունէութեամբ որոշ չափով օգտակար լինելու իր շրջապատին։

Մեր անմխիթար ու քարացնող միջավայրում, որից ոչինչ ակընկալել չի կարելի, ուր չկայ ոչինչ գրաւիչ և գեղեցիկ, կեանքը որոշ չափով տանելի է լինում, երբ առօրեայ ուտել ու քնելուց յետոյ վերջապէս զգում ես մի փոքր շարժում, լինի դա պատանեկական կամ հասարակական, և այսօր արդէն այդ շարժումն աւելի լայն ծաւալ է ստանում շնորհիւ պատանեկական միութեան։ Պատանեկական Միութիւնն է, որ այսօր հանդիսացել է որպէս առաջնորդ պատանեկութեան և նրա հետ ձեռք ձեռքի տւած իրենց համեստ գործունէութեամբ ու անվհատ եռանդով աշխատում են օգտակար լինել մեր միջավայրին։

Նա արդէն գիտէ և ճանաչում է իր դերը մեր կեանքում, նա զգացել է իր պարտականութիւնների սահմանը, գիտակցել է, որ ինքը պէտք է հանդիսանայ ապագայ քաղաքացիութիւնը և նրա ձեռքը պէտք է անցնի մեր կեանքի ղեկը, որովհետև հասարակութիւնն է, որ պէտք է ձև տայ կեանքին, նա է որից կախումն ունի մեր կեանքի բարձր ու ցածր լինելը։ Եւ որքան գիտակից ու ազնիւ լինի մի տեղի հասարակութիւնն, այնքան աւելի գեղագանիկ և բարձր կը լինի այնտեղի կեանքը։ Եւ ահա Պատանեկական Միութիւնը գիտակցել է այդ բոլորը և ոչ մի ջանք չի խնայում պատրաստել հէնց այժմւանից հասարակութեան համար առողջ, գիտակից և ազնիւ անդամներ, և այդ յաջողւում է նրան որոշ չափով, շնորհիւ իր յամառ և անձնւէր գործունէութեան։

Ամբողջ տարի ու կէսւայ գործունէութեամբ Պատ. Միութիւնն իր ուժերը ներածին չափ գործել է պատանեկական կեանքում, և օգտակար է եղել պատանեկութեան, նա արել է այն, ինչ որ կար նրա հնարաւորութեան սահմաններում, այդ տեսակէտից արդէն, անժխտելի ու անուրանալի է Պատանեկական Միութեան դերը։

Նա գիտէ և ճանաչում է իր պարտականութիւնները, նա է որ պէտք է հանդիսանայ մեր կուսակցութեան աւելի թարմ ու նոր ճիւղերը և նա աւելի մեծ դեր ունի կատարելու ապագայում, նա է որ պէտք է պատրաստի բարի, ազնիւ և անձնւէր կուսակցականներ և հէնց այդ է, որ հանդիսանում է նրա գործունէութեան միջուկը։

Անուշ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ներկայ յօդւածաշարքով մեր նպատակն է տալ ընթերցողներին մատչելի մեկնաբանութեամբ. Դաշնակցութեան—իբրև յեղափոխական և սօցիալիստական կազմակերպութեան—պահանջները, կանգ առնելով ի հարկէ ծրագրի ամենաէական կէտերի վրայ միայն։

I.

Սկսենք այս հարցից.

— Ինչո՞ւ համար այսօր աշխարհում այնքան քաղցած, ճնշւած, տառապող, իրաւազուրկ և այնքա՜ն դժբախտ մարդիկ կան։ Ինչո՞ւ համար միլիոնաւոր մարդիկ քաշ են տալիս իրենց գոյութիւնը թշւառութեան մէջ, կուչտացած տգիտութեան ճանկերում, կռացած աշխատանքի բեռի տակ, ամեն տեսակ բռնութեան ենթակայ, զուրկ սեպհական կեանքից... այն ժամանակ, երբ մարդկանց մի փոքրիկ խմբակ խեղդւում է պերճանքների և շքեղութեան մէջ, օգտւում լիառատ կերպով գիտութեան և արւեստի բարիքներից, վարում կիսադատարկ և շատ անգամ բոլորովին անգործ մի կեանք, կրում իր ձեռքում իշխանութիւնը և վայելում կամքի ազատութիւն... ինչո՞ւ։

Այս հարցերի պատասխանը պէտք է որոնել մեր ամբողջ կեանքի կազմի մէջ. Չի կարելի ասել, որ մեր երկիրը աղքատ լինէր հողով և բընութեան այլ բարիքներով. բայց այդ բոլոր հարստութիւնը կենտրոնացած են սակաւաթիւ մարդկանց ձեռքում և կազմում են նրանց մասնաւոր սեպհականութիւնը. Այսպ[illegible] հողը, գործարանները, դրամը, [illegible] խօսքով ժողովրդի տնտեսա[illegible] կեանքի միջոցներն ու գործիքնե[illegible] կենտրոնացած են մի քանի բախտաւորների՝ հարուստների ձեռքում, որով ժամանակակից մարդկութեան ստւար մեծամասնութիւնը ծառայում է կապիտալիստին. կարիքը հարկադրում է նրանց ծախել իրենց բանւորական ուժը։

Ահա մի պատճառն այն անարդարութեան, որի վրայ հիմնւած է ներկայ իրաւակարգը, այն է մասնաւոր սեպհականութեան և ուրիշի աշխատանքի շահագործման սկզբունքը։ Այսպիսով շնորհիւ այդ կարգերի, ներկայ մարդկութիւնը բաժանւում է երկու բանակների՝ աղքատ մեծամասնութեան և վայելող փոքրամասնութեան, որոնք անընդհատ պայքարի մէջ են իրար հետ։

Արդէն անհերքելի ճշմարտութիւն է դարձել ուժը իրաւունք է առածը, արդար է, թէ ոչ, միայն այդպէս է։ Ներկայ կապիտալիստական կարգերում ո՞վ է օրէնքներ մըշակում, հարկեր սահմանում, կառավարում, մի խօսքով ո՞ւմ ձեռքն է քաղաքական իշխանութիւնը. դարձեալ նոյն արտօնեալների փոքրաթիւ խմբակի. իսկ նրանք, որոնք իրենց ուսերի վրայ են կրում ամբողջ պետութեան ծանրութիւնը միայն ստրուկներ են, ոչխարի մի հօտ, որը մեծ բարիք է համարում, եթէ իր տէրերն [illegible] այստեղ կայ և պարտաւորութիւն կամ հնարաւորութիւն տալու գիտութիւններին և արւեստներին, այսինքն զարգացնել միտքը և ազնւացնել հոգին։ Աշխատաւոր դասակարգերը դրանից եւ զուրկ են շնորհիւ անընդհատ աշխատանքի, որ կարօղանան գոնէ ցամաք հաց գտնելու։ Ուրեմն անհաւասարութիւն տնտեսական, քաղաքական և կուլտուրական։ Այդ անարդարութիւնը վերացնելու համար միայն մի ելք կայ, այն է՝ նոր հիմքերի վրայ դնել ժողովրդների տնտեսական, աշխատաւորական կեանքը. կամ սօցիալիզմի միջոցով դէպի աշխատաւորական պետութիւն. Անունն արդէն ցոյց է տալիս, որ այդտեղ բոլորն էլ պիտի աշխատեն, ոչ ակամայ, հարկադրւած, այլ ազատ, գրաւիչ աշխատանքով։ Կը վերանայ մասնաւոր սեպհականութեան գաղափարը, բոլոր գործիքները և գործարանները կը դառնան ընդհանուրի սեպհականութիւն, որով կը ջախջախւեն և տնտեսական գերութեան բոլոր ձևերը։ Աշխատաւորական պետութեան մէջ կը ոչնչանայ դասային խտրութիւնը, բոլորը կը լինեն հաւասար, առանց միմեանց ենթարկւելու և հաւասար իրաւունքներով։ Այդ երջանիկ օրերում աշխատաւորութիւ[illegible]ծ չի լինի ենթարկ[illegible] իշխանութիւնների [illegible]տութեան հետ [illegible]րական ազա[illegible]

[illegible] սակայն ուժը միայն հարստութեան մէջ չէ այլ կայ և գիտութիւնը, որը հարուստները իրենց ձեռքը գործիք դարձնելով, մեծամասնութեան կարողանում են պահել խաւարի մէջ։ Աշխատաւորական պետութեան մէջ շնորհիւ ուսման ձրի և պարտադիր լինելուն գիտութիւնից կօգտւի և մեծամասնութիւնը՝ աշխատաւորութիւնը, որով գիտութիւնը կը դադարի արտօնեալների ձեռքում զէնք լինելուց և կը ծառայի իր իսկական նպատակին։

Երբ բովանդակ աշխատաւոր ժողովուրդը՝ գիւղացիները, բանւորները, մտաւոր աշխատանքի մարդիկ ու միւս չունեւորները կըմբռնեն իրենց թշւառ վիճակի պատճառը և իրենց ամբողջ ուժով կը կռւեն կապիտալիստական կարգերի դէմ, այն ժամանակ արդէն վերջինս չի կարող դիմանալ բուռն գրոհին և ընկճւած կլինի տեղի տալ «աշխատաւորական պետութեան», այն լաւագոյն ապագային, որին ձգտում են բոլոր երկրների սօցիալիստական կուսակցութիւններն ընդհանրապէս, իսկ մասնաւորապէս մեր կեանքում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հայկ

Խմբագրական մարմին